

УДК 378.018.8:37.011.3-057.87]:37.013-044.22:001.82(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-507-523](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-507-523)

Гаврилюк Світлана Миколаївна доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20308, tel.: (04744) 3-45-33, <https://orcid.org/0000-0002-1264-3527>.

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПТИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті висвітлено методологічні засади формування готовності здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності. Визначено методологічні орієнтири дослідження, розглянуто вихідні методологічні позиції, обґрунтовано теоретико-методологічні концепти професійної підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності:

аксіологічний, у площині якого пріоритет педагогічно значущих цінностей формує мотиваційне ставлення майбутнього педагога до його професійної діяльності та є джерелом духовного збагачення вихованців;

акмеологічний, який характеризує процес професійної підготовки майбутніх педагогів до педагогічної діяльності як відкриту систему, якій властиві саморозвиток і саморегуляція, творче професійне самовдосконалення впродовж життя, досягнення життєвих творчих вершин (акме) у майбутній педагогічній діяльності після здобуття освіти;

компетентнісний, завдяки якому відкриваються широкі можливості для формування професійної компетентності майбутнього педагога як важливого чинника забезпечення якісної професійної підготовки фахівців, результатом чого є вироблення індивідуального стилю діяльності педагога в майбутньому та розвиток його педагогічної майстерності, що характеризується вільним володінням інноваційними методиками організації різноманітних видів творчої діяльності дітей, професійною готовністю до творчої співпраці з дітьми, прагненням до творчих досягнень, креативним підходом до навчання, потребою в безперервній самоосвіті, подальшому самовдосконаленні, співробітництві та співтворчості, нешаблонним ставленням до справи.

Методологічний супровід підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої педагогічної діяльності був орієнтований на формування в них позитивної життєвої мотивації, творчої самореалізації у професійній діяльності, на заохочення їхньої творчої ініціативи, створення ситуації професійного успіху, що дозволило їм відчувати впевненість у своїх творчих можливостях і психолого-педагогічну підтримку викладачів.

Така підготовка здійснюється на визначених автором принципах: інноваційності й дитиноцентризму, індивідуалізації і гуманізації навчання й виховання студентів, принцип співробітництва, співтворчості, синергії.

Методологічна й евристична цінність означених підходів у підготовці здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності полягає в тому, що вони зорієнтовані на високий рівень розвитку фахово важливих креативних якостей особистості, зумовлюють позитивну мотивацію навчання здобувачів вищої освіти, розвивають їхні пізнавальні інтереси, формують професійні цінності.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна готовність, аксіологічний підхід, акмеологічний підхід, компетентнісний підхід, творчий потенціал.

Havryliuk Svitlana Mykolaivna Doctor of Pedagogic Sciences, Professor at the Department of Preschool Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 28, Uman, 20308, tel.: (04744) 3-45-33, <https://orcid.org/0000-0002-1264-3527>.

METHODOLOGICAL CONCEPTS OF PREPARATION OF APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY

Abstract. The article reflects the methodological foundations for the formation of the readiness of applicants for higher education for pedagogical activity. The methodological guidelines of the study are determined, the initial methodological positions are considered, the theoretical and methodological concepts of professional training of applicants for higher education for pedagogical activity are substantiated:

axiological, in the plane of which the priority of pedagogically significant values forms the motivational attitude of the future teacher to his professional activity and is a source of spiritual enrichment of pupils;

acmeological, characterizing the process of professional training of future teachers for pedagogical activity as an open system, which is characterized by self-development and self-regulation, creative professional self-improvement throughout life, the achievement of life creative heights (acme) in future pedagogical activity after receiving education;

competence, which opens up wide opportunities for the formation of professional competence of a future pedagogue as an important factor in ensuring high-quality professional training of specialists, resulting in the development of an individual style of a teacher's activity in the future and the development of his

pedagogical skills, characterized by fluency in innovative methods of organizing various types of creative activities of children, professional readiness for creative cooperation with children, the desire for creative achievements, a creative approach to learning, the need for continuous self-education, further self-improvement, cooperation and co-creation, an unconventional attitude to business.

Methodological support for the preparation of higher education applicants for future pedagogical activity was focused on the formation of their positive life motivation, creative self-realization in their professional activities, encouragement of their creative initiative, creation of a situation of professional success, which allowed them to feel confident in their creative abilities and psychological and pedagogical teacher support.

Such training is carried out on the principles defined by the author: innovation and child-centrism, individualization and humanization of the education and upbringing of students, the principle of cooperation, co-creation, synergy.

The methodological and heuristic value of these approaches in the preparation of higher education applicants for teaching activities lies in the fact that they are focused on a high level of development of professionally important creative qualities of the individual, determine the positive motivation for higher education applicants to study, develop their cognitive interests, form professional ones.

Keywords: professional training, professional readiness, axiological approach, acmeological approach, competence approach, creative potential.

Постановка проблеми. Важливим компонентом підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності є знання про сутність та механізми творчого педагогічного процесу, характеристики творчої особистості вихованців, особливості дитячої творчості й дієві чинники її розвитку, а результатом – сформована готовність майбутніх педагогів до педагогічної творчості, яку визначаємо як складне особистісне утворення, що охоплює творчі педагогічні цінності, індивідуальні творчі якості, потребу у творчості та сукупність професійних знань, умінь і навичок здобувача вищої освіти, необхідних для організації різноманітних видів творчої діяльності вихованців у сучасних закладах освіти.

У процесі розроблення методологічних орієнтирів дослідження враховано те, що педагогічна творчість, на відміну від творчої діяльності інших галузей, має специфічні особливості, пов'язані з тим, що педагог реалізує особистісні й професійні творчі потенції у процесі творення особистості дитини. Розвиток її творчих можливостей зумовлений розвитком творчого потенціалу педагога – носія педагогічної творчості,

який знаходиться біля джерел розвитку особистості кожної людини; продуктом педагогічної творчості завжди є творчий розвиток його вихованців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі дослідження методології підготовки здобувачів вищої освіти до творчої педагогічної діяльності присвячені роботи Алексюка А. М., І. Д. Беха, С. Гончаренка, В. Л. Ортинського, В.Г. Кузя, С. Д. Максименка, С.О. Сисоєвої та ін.

Якісна підготовка майбутнього педагога до ефективної професійної діяльності наразі є одним із пріоритетних завдань системи освіти сучасної вищої школи. Цій проблемі присвячені наукові дослідження, у яких розглядаються різноманітні аспекти підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності: акмеологічні засади професійної самореалізації майбутнього вчителя (А. Зарицька, Л. Рибалко та ін.), педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів (Н. Семченко, Н. Мараховська та ін.); підготовка майбутніх учителів до застосування нових інформаційних технологій та інноваційної діяльності (І. Богданова, Р. Гурін, К. Завалко та ін.); формування професійної компетентності майбутніх педагогів (О. Бігич, В. Баркасі, І. Клак, О. Онопрієнко, Ю. Шапран та ін.); модернізація професійної підготовки сучасного вчителя й особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів (В. Ковальчук, В. Цина та ін.); формування педагогічного, критичного мислення, професійної мобільності майбутніх педагогів (О. Цокур, Л. Ткаченко, Р. Пріма та ін.), формування педагогічної майстерності (С. Федоріщева, Л. Карпинська, О. Лавріненко, Л. Лимаренко та ін.).

Однак, актуальними залишаються проблеми науково-методологічного супроводу підготовки здобувачів вищої освіти до творчої педагогічної діяльності.

Метою статті є обговорення вихідних методологічних позицій, підходів і принципів професійної підготовки здобувачів вищої освіти до творчої педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Згідно з тлумаченням академіка С. Гончаренка, «методологія» означає вчення про науковий метод пізнання; це сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів, що застосовуються в певній науці; галузь знання, яка вивчає засоби, передумови й принципи організації пізнавальної та перетворювальної діяльності, тобто за своєю суттю це базова основа пізнання й перетворення реальної дійсності [4, с. 66]. Автор стверджує, що методологія вивчає теоретичні питання наукового пізнання, закономірності дослідження як творчого процесу за допомогою аналізу наукової діяльності вчених, застосовуваних ними методів і засобів, їх порівняння й систематизацію [4, с. 71].

На думку вченого, методологія педагогіки включає систему знань (а також способи їх одержання) про засади й структуру педагогічної теорії, підходи до досліджуваних процесів і явищ, метод формування навичок і розвиток особистісних якостей [4, с. 71].

Для розвитку педагогічної творчої діяльності майбутніх педагогів велике значення має врахування законів, закономірностей, принципів, вибір форм і методів навчання, що уможлиблюють розробку теоретичних засад дослідження. С. Гончаренко стверджує: «Науковий закон містить істотні необхідні зв'язки явищ, відображає певні закономірності в русі, розвитку явищ дійсності. Закон – це об'єктивна і стійко повторювана залежність між явищами» [5, с. 37].

С. Сисоєва, послуговуючись цим терміном, вважає, що педагогічний закон – це об'єктивний, необхідний, загальний і суттєвий зв'язок між завданнями, змістом, методами педагогічного процесу та його результатами, які виявляються в якісній зміні знань, умінь, переконань і поведінки вихованців [18, с. 86]. Серед основних законів педагогіки творчості автор виокремлює такі:

- закон педагогічної розвивальної взаємодії, який пояснює загальну закономірність живої та неживої природи – відсутність односторонньої дії та концептуальне положення про творчість як взаємодію, що зумовлює розвиток;

- закон фасилітаційного режиму педагогічного впливу, який стверджує об'єктивну реальність, притаманну процесу формування творчої особистості, й доводить, що її розвиток і саморозвиток можуть відбуватися за певних психолого-педагогічних умов, сприятливих для творчої діяльності індивіда, оскільки вони стимулюють його творчу активність і полегшують долання психологічних бар'єрів;

- закон взаємозумовленості розвитку суб'єктів педагогічного процесу, який доводить концептуальні положення теорії творчості: 1) у творчій діяльності людина виступає не тільки як суб'єкт пізнання, а й водночас як творець самої себе, своєї творчої сутності; 2) наслідком творчості є творення, формування людини-митця; 3) у процесі творчості реалізуються творчі можливості та здійснюється їх розвиток;

- закон неперервної творчої реалізації та самореалізації особистості, який відбиває концепцію життєтворчості людини й стверджує, що творчі можливості індивіда реалізуються в самому процесі його життя, у самореалізації як засобі самоствердження, самовираження й саморозвитку [18, с. 87].

Під закономірностями навчання в сучасній педагогіці розуміють об'єктивні, істотні, стійкі зв'язки між складовими частинами, компонентами

процесу навчання, які повторюються [5, с. 63]. Закономірності виховання, на переконання академіка С. Гончаренка, – це науковий конструкт, який в узагальненій формі зафіксує доцільний спосіб дії педагога стосовно вихованця як учасника суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Упорядкований набір закономірностей виховання виступає складником відповідної педагогічної теорії, на основі якої організовується й здійснюється виховний процес. Закономірності виховання є похідними від більш фундаментальних методологічних положень (принципів), що утворюють ту чи ту виховну парадигму [5, с. 86].

На нашу думку, під час підготовки майбутніх педагогів важливим питанням є врахування таких закономірностей: між теорією і творчою педагогічною практикою в навчанні студентів; між рівнем педагогічної творчості педагога й рівнем творчого розвитку дітей; між творчою самореалізацією студента та створенням розвивального освітнього середовища; між творчою педагогічною діяльністю студента й стійкою позитивною мотивацією до цієї діяльності.

Саме ці закони та закономірності слугували базою для виникнення й розвитку педагогічних ідей та обумовили вибір основних методологічних підходів у професійній підготовці майбутніх педагогів до педагогічної творчості. Зауважимо, що в педагогічній науці термін «підхід» розглядається як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-небудь чи що-небудь, ставлення до кого-небудь або чого-небудь» [2, с.785].

Ми погоджуємося з думкою тих вчених (В. Галузинського, М. Євтуха), що поняття «підходу» можна розуміти і як вихідний вектор освітньої парадигми, що спрямовує систему професійної підготовки майбутніх педагогів на успішне навчання, виховання, актуалізацію їх інтелектуально-творчого потенціалу.

На основі аналізу наукових методологічних праць з проблеми педагогічної творчості (А. Богуш, І. Зязюн, В. Рибалка, С. Сисоєва, В. Моляко та ін.) у підготовці здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності можна виділити аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний наукові підходи.

Аксіологічний підхід до педагогічної діяльності полягає у ціннісному ставленні студентів до майбутньої професії, усвідомлення себе як творця духовного світу, визнання власної самоцінності. Відтак, аксіологічний підхід в реалізації дитиноцентрованої стратегії освіти реалізує такі складники:

- ціннісне ставлення до майбутньої професії, моральна відповідальність за свої рішення і вчинки;
- усвідомлення своєї педагогічної місії перед суспільством та майбутньої педагогічної діяльності як морально-етичної творчої цінності;
- усвідомлення значущості періоду дитинства як найвищої педагогічної цінності;

- усвідомлення ролі вихователя, сім'ї та громадськості у творчому вихованні дошкільників;
- сформованість стійких морально-етичних якостей та ціннісних позицій майбутніх вихователів;
- наявність професійного ідеалу особистості;
- багатий внутрішній творчий потенціал особистості;
- стійка професійна мотивація особистості, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення.

Перспективність акмеологічного підходу в контексті дослідження обумовлюється тим, що наріжним каменем такого підходу є поняття професіоналізму і творчості майбутніх педагогів, що є основними категоріями педагогічної та загальної акмеології. Педагог-майстер, це насамперед акмічна особистість, яка має стійку акме-мотивацію до педагогічної діяльності, стала акмеологічну позицію, прагне до найвищих професійних досягнень.

З огляду на це, рушійними силами досягнення майбутнім вихователем високого рівня професіоналізму, майстерності, готовності до педагогічної творчості є його професійна самореалізація. Суть акмеологічного підходу у дослідженні проблеми підготовки майбутніх педагогів полягає у створенні необхідних організаційно-педагогічних умов, що сприяють творчій самореалізації та самовдосконаленні особистості студента.

Охарактеризовано компетентнісний підхід як важливий чинник забезпечення якісної професійної підготовки фахівців, зорієнтованої на висококваліфікованого, конкурентоспроможного, ініціативного випускника закладу вищої освіти. Здатність педагога до професійного зростання, творчого саморозвитку, досягнення високого рівня професіоналізму характеризується оволодінням майбутніми педагогами під час навчання у закладі вищої освіти професійною компетентністю. Результатом якої є вироблення індивідуального стилю діяльності у майбутніх педагогів та розвиток педагогічної майстерності, яка характеризується вільним володінням інноваційними методиками організації різноманітних видів творчої діяльності вихованців, професійною готовністю до творчої співпраці з дітьми, прагненням до творчих досягнень, творчому підході до навчання, прагненням до безперервної самоосвіти, подальшого самовдосконалення, співробітництва та співтворчості.

Зазначимо, що в методологічному знанні особливу роль відіграють принципи. У наукових джерелах принцип розглядається як інструментальне, дане в категоріях діяльності вираження педагогічної концепції; як методичне вираження пізнаних законів і закономірностей; як «знання про цілі, суть, зміст, структуру навчання, виражене у формі, яка дає можливість використати їх як регулятивні норми практики» [4, с. 101].

Сутність будь-якого принципу, на думку С. Гончаренка, полягає в тому, що він є певною рекомендацією, орієнтиром у способах досягнення міри, гармонії, продуктивної взаємодії в поєднанні якихось протилежних сторін, начал, тенденцій педагогічного процесу [4, с. 98].

Підготовка майбутніх педагогів до педагогічної творчої діяльності вимагає неухильного дотримання принципів, які завжди пояснюють залежність між об'єктивними закономірностями та метою дослідження.

Ураховуючи теоретико-методологічні положення дослідження, що побудовані на основі визначених концептуальних підходів, виокремимо та науково обґрунтуємо такі методологічні принципи професійної підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності: принцип інноваційності й дитиноцентризму; принцип індивідуалізації та диференціації; принцип гуманізації; принцип діалогізації професійного педагогічного спілкування. Нижче розглянемо детально кожен із них.

Принцип інноваційності й дитиноцентризму є фундаментом професійної діяльності педагога. Дитинство – особливий період в розвитку особистості, адже саме в цей період закладаються основи її творчих здібностей, уяви, мислення, формування художньо-естетичних смаків.

Ідея дитиноцентризму знаходить своє відображення у працях вчених (І. Беха, А. Богуш, Т. Піроженко, С. Сисоєвої, В. Сухомлинського, О. Кононко, В. Кременя, В. Кузя та ін.).

За словами В. Кременя дитиноцентризм в освіті це: виокремлення у кожній дитині її сутнісних особистісних рис і максимально можливе наближення навчання і виховання цієї дитини до її конкретних здібностей» [10, с. 17].

Автор зауважує, що дитиноцентризм відображає погляд на дитинство як повноцінне життя людини, на дитину як самодостатню особистість, рівноправного члена суспільства, визначає її індивідуальність і створює необхідні умови для її становлення та розвитку [11, с. 93]. Саме тому за словами вченого потрібно якомога ближче наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, здібностей і особливостей.

Цей принцип вимагає нових підходів у переорієнтації системи освіти від виховання дітей дошкільного віку до навчання студентів у закладі вищої освіти. Ідея дитиноцентризму потребує зміни ролі вихователя до дитини, відповідно і викладача до студента у навчально-виховному процесі. Сьогодні педагог повинен займати позицію «поряд» з дитиною і ні в якому разі не «над» дитиною. Щоб бути поряд з дитиною педагог має добре розуміти дитину, враховувати її інтереси, вподобання, спілкування повинно будуватись на довірі, злагоді та любові до кожного вихованця. Тому кожен майбутній педагог ще у студентські роки повинен усвідомити важливість своєї професії

як для суспільства та особистої, покладеної на них відповідальності за долю кожного маленького вихованця. Насамперед він має поставити собі запитання: «Як я зможу зробити щасливою кожну дитину?», «Яким має бути спілкування з кожною дитиною з урахуванням її характеру, темпераменту, інтересів тощо?», «Як зробити перебування дитини в будь-якому закладі освіти цікавим, щоб кожній дитині, незалежно від її віку, національності, рівня розвитку, було комфортно і безпечно?»

На переконання В. Кременя, принцип інноваційності й дитиноцентризму має стати головним в освітній діяльності та системі відносин у суспільстві, ставленні дорослих до дітей, повинен визначати всю діяльність сучасного педагога, тому, безумовно, має бути домінантною засадою у вищих педагогічних навчальних закладах [11, с. 94]. Інноваційність як тип життєдіяльності людини і суспільства має змінити інертність і необґрунтований консерватизм [11, с. 93].

Ціними в контексті дослідження є звернення вченого до викладачів про те, що, насамперед, необхідно переглянути зміст курсу педагогіки як інтегрованої базової навчальної дисципліни в підготовці педагогічних працівників. В. Кремень зауважує, що треба й надалі розвивати фундаментальні та прикладні засади з основ педагогічної майстерності, що, як базова навчальна дисципліна, зародилася саме в українській педагогічній науці та практиці, а тому повинна відігравати важливу роль у процесі формування педагога-майстра [11, с. 99].

Вагоме значення в запровадженні курсу педагогічної майстерності у закладах вищої освіти України мають цінні ідеї одного з його засновників, академіка І. Зязюна. Педагогічну майстерність вчений розглядає як комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності на рефлексивній основі [7].

На думку І. Зязюна, педагогічна майстерність є найвищим рівнем професійної діяльності педагога. Стан майстерності характеризується здатністю інтегруватися з будь-яким науково-практичним контекстом, будь-яким досвідом чи інформацією, перетворювати її на джерело, засіб вирішення професійних завдань і власного фахового зростання, а також усвідомлення механізмів успішності своєї праці, себе як специфічного «інструмента» роботи з людиною [7].

Таким чином, ефективній реалізації цього принципу передуватиме запровадження для студентів закладів вищої освіти таких спецкурсів: «Основи педагогічної майстерності» та «Основи педагогічної творчості». Мета таких курсів спрямована на розвиток креативності, педагогічної культури, професійної компетентності, педагогічної техніки, професійних педагогічних здібностей, творчого педагогічного мислення, рефлексії; формування

індивідуального стилю професійної діяльності; виховання прагнення особистісного й професійного саморозвитку і самовдосконалення здобувачів вищої освіти.

Вважаємо, що саме володіння основними компонентами педагогічної майстерності допоможе педагогу краще пізнати своїх вихованців, розкрити їх творчий потенціал, здібності у різноманітних видах творчої діяльності, допоможе наблизити виховання дитини до особливостей її розвитку.

Саме педагоги-професіонали, як вважає Т. Піроженко, усвідомлюють ступінь значущості періоду дитинства та його несхожості на будь-який наступний. Головна мета і професійне завдання педагога – бути організатором (у ролі керівника, наставника для найменших, а згодом – у ролі співробітника, радника, друга й товариша) розумної, осмисленої, цивілізованої, культурної діяльності, яка сприяє розвитку особистості. І якщо наша педагогічна діяльність не стосується життя дитини (коли вона відсторонена від формулювання задумів, ідей, завдань, цілей; якщо вихованець не обговорює можливі варіанти про хід розвитку подій у групі; якщо його не залучають до обговорення результатів намічених і реалізованих спільно справ), така педагогіка вже «втратила» дитину. Тому можна сказати, що пошук будь-яких інновацій у дошкільній педагогіці спрямований на становлення й забезпечення умов, що дають змогу підвищити активність дитини [16, с. 27].

Ураховуючи вищесказане, зауважимо, що кожен майбутній педагог має усвідомити значимість періоду дитинства в розвитку дитячої особистості. Це передусім знання вікових, індивідуальних, типологічних особливостей вихованців, усвідомлення завдань програми, оволодіння інноваційними методиками у роботі з дітьми різного віку, уміння створити сприятливі комфортні умови для вихованців.

Важливим у підготовці здобувачів вищої освіти є *принцип індивідуалізації навчання студентів*. Різноманітні аспекти індивідуалізації навчання розглядаються в працях вчених (В. Володько, С. Гончаренко, Н. Ничкало, В. Онищук, Н. Осухова, О. Пехота, П. Сікорський, С. Шалова, І. Унт та ін.). На думку вчених «індивідуалізація» більш ширше поняття чим «індивідуальний підхід», так як вона спрямована на спільну діяльність і творчу взаємодію викладача і студента у процесі всього навчання у вищому навчальному закладі, створення умов для творчого самовираження, актуалізації творчих здібностей, самостійної роботи студентів тощо.

У словникових джерелах термін «індивідуалізація навчання» розглядається як: організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів [6, с. 99]; планування та здійснення навчання відповідно до індивідуальних особливостей учнів [9, с. 332].

Вчені, що розглядають проблеми педагогічної творчості (В. Моляко, В. Рибалко, В. Сластьонін, С. Сисоєва, Т. Сущенко та ін.), найбільшу увагу приділяють проявам творчої індивідуальності студентів – творчим умінням, стилю діяльності, комунікативній взаємодії, самотності, активності, творчості тощо. У зв'язку з цим принцип індивідуалізації навчання студентів – означає врахування індивідуальних особливостей, емоційно-вольової сфери, психічного стану; професійних наукових інтересів і педагогічних здібностей кожного студента, створення умов для прояву й розвитку творчих задатків.

Саме індивідуалізація, яка пов'язана із самоідентифікацією особистості, допомагає накопичувати здобувачам вищої освіти індивідуальний досвід творчої поведінки й педагогічного спілкування та виробляти власну систему педагогічних цінностей.

Головними засобами формування творчого фахівця є розвиток педагогічної техніки, комунікативних, організаторських здібностей, тренінги педагогічного спілкування. Основною організаційною формою розвитку педагогічної творчості має стати цілеспрямована самостійна робота, яка розвиває професійну компетенцію майбутнього педагога, його пізнавальну активність, визнання своєї унікальності, самотності.

Найрізноманітніші форми самостійної роботи, зорієнтованої на розвиток творчості та креативного мислення, можна здійснювати у процесі самонавчання. Вищим досягненням для студента у такому випадку можуть стати власне цілепокладання, самостійне планування, виокремлення завдань і розробка стратегій їх вирішення і, нарешті, самостійний вибір способу виконання кожного завдання окремо [19, с. 407].

С. Шалова відзначає що найбільш яскраво індивідуалізація творчої діяльності студентів проявляється в науково-педагогічній сфері під час виконання випускних робіт – магістерських робіт. Особливий інтерес становить ситуація вибору проблеми дослідження. Там, де одна людина вбачає проблему, інша навіть не замислюється про її існування. Це пов'язано, передусім, із ґрунтовністю наявних знань, їх обсягом [20, с. 219].

Зважаючи на вищезгадані положення, можна констатувати, що оволодіння навичками самостійної роботи здобувачів вищої освіти сприяє актуалізації творчого потенціалу майбутніх педагогів і проявляється в прагненні до професійного саморозвитку, самонавчання, науково-пізнавальної діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглядаємо принцип індивідуалізації у контексті дослідження як оволодіння здатністю майбутнього педагога самостійно працювати, автономність особистості, можливість максимальної реалізації студентом своїх інтелектуальних здібностей та інноваційного потенціалу, найповнішого самовираження та творчого саморозвитку особистості у майбутній професійній діяльності.

Отже, принцип індивідуалізації полягає у визначенні змісту навчання, методик його реалізації на основі диференційованого навчання, урахування індивідуальних відмінностей, здібностей, схильностей кожного студента, їх навчальних досягнень, пізнавальних інтересів, потреб, особливостей сприймання, мислення, уяви, темпераменту тощо. Реалізація диференційованого навчання у системі вищої освіти вимагає варіативного змісту навчальних завдань, спрямованих на підвищення мотивації навчання, активізацію індивідуальних дій студента, розвиток творчої індивідуальності особистості. Впровадження цього принципу в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів вимагає високоєфективних прийомів навчання студентів, створення розвивального середовища з ситуацією вибору для врахування потенційних можливостей кожного студента. Уважаємо, що саме принцип індивідуалізації допоможе накопичувати студентам власний досвід творчої поведінки й педагогічного спілкування та виробляти особисту систему професійних цінностей майбутніх фахівців.

У професійній підготовці майбутніх педагогів принцип гуманізації навчання та виховання, повинен забезпечити їхню психологічну спрямованість до гуманного виховання дітей дошкільного віку, формує індивідуальність, творчі можливості та здібності, «бо виховання (справжнє, гуманістичне) – це в чистому вигляді є творчість в одній із її найважливіших безпосередніх форм» [14, с. 175].

Гуманізацію навчально-виховного процесу можна трактувати як систему наукових теорій, що визначає студента як активного, свідомого, рівноправного учасника навчально-виховного процесу [15, с. 337].

В. Крижко зауважує, що найвищою моральною цінністю соціально-культурного рівня є гуманізм як пріоритетний ціннісний вектор, що визначає сутність педагогічної діяльності. На думку автора, лише у випадку гуманістичного підходу стає реальною самоцінність особистості, розвиток її моральних орієнтирів [12, с. 287].

Г. Балл справедливо зауважує, що гуманізація освіти, відповідно, має передбачати надання тому, хто навчається, по-перше, достатнього обсягу зовнішньої свободи і, по-друге, дієвої допомоги у здобутті внутрішньої особистісної свободи [1, с. 1].

Як зазначає Н. Гавриш, сьогодні актуальна – гуманістична педагогіка, наріжним каменем якої є розуміння себе, іншого, ситуації, смислу свого життя. Таке вміння інтегрує цілу систему професійних якостей педагога, що позитивно впливає на розвиток особистості дитини та на освітній процес у цілому [3, с. 81]. Автор вважає, що у вищій школі студенти мають набути таких професійних якостей, як ціннісне ставлення до дитини, толерантність і тактовність у взаєминах із дітьми; адекватне сприйняття та розуміння

особистості вихованця, уміння подивитися на себе «очима дітей»; комунікативна культура; педагогічна інтуїція та уява, емоційна стійкість; креативність; критичність до себе; уміння бачити свої недоліки; емоційність, відповідні міміка, жести, манера триматися. Особливо це важливо для вихователів, на яких орієнтуються діти [3, с. 81].

Гуманістичні ідеї виховання закладені в працях Д. Беха, О. Вишневського, І. Зязюна, М. Кагана, О. Киричука, І. Кона, В. Соловйова, В. Сухомлинського, К. Роджерса та інших учених. Аналіз наукових джерел доводить, що майбутній педагог має оволодіти гуманною педагогікою, яка полягає у ставленні до людини як до найвищої цінності, у гуманному, доброзичливому, толерантному й турботливому ставленні до своїх вихованців, їхніх батьків і колег.

Уважаємо, що найвищою цінністю для педагога має бути дитина, тому майбутній педагог повинен прагнути до забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей та гуманізації творчого освітньо-виховного середовища. Таким чином, професійна підготовка здобувачів в навчально-виховній діяльності закладу вищої освіти має бути зосередженою на особистості майбутнього фахівця, формуванні гуманістичних педагогічних цінностей, які становитимуть основу його творчої педагогічної діяльності.

Учені зауважують, що в навчальному процесі впровадження принципу гуманізації передбачає перехід від монологу викладача до його діалогу зі студентом, рівноправне доброзичливе спілкування всіх його учасників [13, с. 3].

Такому спілкуванню притаманний демократичний стиль керівництва, що ґрунтується на повазі до особистості, сприяє стимулюванню ініціативи, активності, самореалізації і творчого розвитку майбутніх фахівців.

Проблему діалогового навчання як особливого виду творчості розглядали вчені А. Богуш, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кушнір, Л. Павленко, Г. Сагач та інші. У своїх працях вчені діалогічну взаємодію розглядають як важливий фактор творчого професійного розвитку майбутнього педагога.

І. Зязюн професійне педагогічне спілкування характеризує як особливий вид творчості, комунікативну взаємодію педагога з дітьми, батьками, колегами, спрямовану на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків [7].

Ознаками діалогічного педагогічного спілкування є відвертість, доброзичливість, спільне бачення суб'єктами взаємодії ситуації; взаємна спрямованість на вирішення проблеми; рівність психологічних позицій педагога й вихованців, взаєморозуміння. Рівноправні суб'єкт-суб'єктні взаємини між студентом та викладачем, побудовані на діалогічному спілкуванні, емпатії та рефлексії, стимулюють ініціативність і пізнавальну активність студента, що сприяє його творчій самореалізації в майбутній професійній діяльності.

У зв'язку з цим основне завдання даного принципу при підготовці майбутніх здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності полягає у формуванні діалогічних умінь: вміння переконувати, проявляти взаємоповагу, взаємодопомогу, взаєморозуміння; знаходити різні точки зору в діалозі, вміння слухати та ставити запитання до співрозмовника тощо.

Для гуманістичної взаємодії викладача та студента реалізовується *принцип співробітництва, співтворчості, синергії*. Цінною в цьому контексті є наукова думка С. Сисоевої, яка центральною ланкою педагогічної творчості визначає взаємодію, у якій студенти й викладач виступають суб'єктами творення розвивального навчального середовища, формування пізнавальних потреб та інтересів майбутніх фахівців, вибору засобів реалізації поставлених завдань, контролю й самоконтролю. Таку педагогічну взаємодію науковець розглядає як «співпрацю, в якій відбуваються взаємозумовлені та взаємопов'язані процеси розвитку творчого мислення її суб'єктів» [17, с. 53].

Відповідно до цього принципу суб'єкти освітньої діяльності спільно працюють, планують і організують різноманітні види роботи, пропонують нові творчі ідеї, підбивають підсумки зробленого. Найбільш успішно такий підхід реалізується під час дискусій, рольових, імітаційних ігор.

Дослідження вчених переконують у тому, що для послідовного втілення даного принципу педагогу потрібно бути прикладом і виховувати свого учня – студента – як творчу особистість, а для цього викладач передусім сам повинен бути творчим, володіти високою загальною і педагогічною культурою, значним науковим потенціалом; розвивати демократичний стиль спілкування зі студентами; здійснювати разом із ними пошук засобів для розвитку творчих здібностей кожного студента; залучати студентську молодь до наукових дискусій і вирішення тих наукових проблем, які є найбільш значущими.

Висновки. Отже, навчання у закладі вищої освіти – це особливий життєвий період, який пов'язаний із формуванням професійних інтересів майбутніх педагогів, визначенням стійких професійних намірів, розвитком їхньої професійної самосвідомості, тому так важливо забезпечити методологічний супровід підготовки здобувачів вищої освіти, створити в освітньому просторі сприятливі організаційно-педагогічні умови для формування професійної компетентності майбутніх педагогів, їхньої готовності до активної самостійної діяльності, розвитку педагогічних здібностей, генерування творчих ідей, стимулювання ініціативи, самостійності, творчого пошуку. А це означає, що у вищій школі має домінувати розвивальне освітньо-виховне творче середовище, суб'єкт-суб'єктні взаємини викладача й студента, ситуація успіху, авторитарна педагогіка має поступитися місцем педагогіці толерантності. Викладачі

повинні створити морально-психологічний клімат у колективі «викладач-студент», спрямований на самовдосконалення студента, виховання в нього готовності сприймати нове й незвичайне, діяти творчо, по-новому.

Упровадження аксіологічного, акмеологічного, компетентнісного підходів та їх принципів в організації професійної освіти майбутніх педагогів потребує суттєвої зміни змісту й технологій сучасної освіти, що забезпечить якість підготовки нової генерації педагогічних кадрів та дасть можливість молодому фахівцю здобути таку сучасну інноваційну освіту, яка найбільш повно відповідає його особистісним, освітнім та професійним потребам.

Уважаємо, що окреслені методологічні підходи та принципи професійної підготовки здобувачів вищої освіти до творчої педагогічної діяльності відкривають нові можливості в напрямі гуманної педагогіки, співробітництва та співтворчості, відкритості до діалогу, суб'єкт-суб'єктних відносин викладача та студента, що сприяє розвитку творчих здібностей, активності, педагогічної інтуїції, орієнтації на загальнолюдські цінності, зумовлює інноваційні технології розвитку педагогічної творчості майбутнього педагога.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є розробка теоретико-методологічних засад розвитку професійно-творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Література:

1. Балл, Г. О. (2003). Внутрішня свобода особи і особистісна надійність у контексті гуманізації освіти. *Практична психологія та соціальна робота*, 9. 1–7.
2. Бусел, В.Т. (Ред.). (2001). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун».
3. Гавриш, Н., Желанова, В. (2003). Зрозуміти іншого, щоб наблизитись до себе. *Вихователь-методист дошкільного закладу*, 6, 7-13.
4. Гончаренко С. У. (2001). Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 308 с.
5. Гончаренко С.У. (2012). Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 192 с.
6. Гончаренко С. (1997). Український педагогічний словник. К.: Либідь, 376с.
7. Зязюн І. А., Г. М. Сагач (1997). Краса педагогічної дії. К.: УРІМБ, 302 с.
8. Зязюн І. А. (2005). Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 25. С.13–18.
9. Кремень, В. Г. (Ред.). (2008). Енциклопедія освіти. Київ, Україна: Юрінком Інтер. 1040 с.
10. Кремень В. Г. (2008). Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін. *Філософія освіти: наук. часопис*. 2008. 12 (7). С. 15–21.
11. Кремень В. Г. (2005). Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К.: Грамота, 2005. 488 с.
12. Крижко В. В. (2005). Антологія аксіологічної парадигми освіти. К.: Освіта України, 440 с.

13. Лов'янова І. В. (2002). Ідеї гуманізму в науці і освіті: історія та сучасні технології. *Постметодика*, 7–8. С. 25–29.
14. Новіков Б. В. (2005). Творчість як спосіб здійснення гуманізму: монографія. К.: Вид-во «ПАРАПАН», 332 с.
15. Павленко Н. С. (2008). Гуманізація виховного процесу вищого технічного університету як умова суб'єктного становлення студентів. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Педагогіка, психологія і соціологія». Донецьк: ДВНЗ «Дон НТУ», С. 337–339.
16. Піроженко Т.О. (2010). Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 136 с.
17. Сисоєва С. О. (2008). Педагогічна творчість у науковому просторі педагогіки. Філософія педагогічної майстерності: зб. наукових праць / АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих; [редкол.: Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, С. О. Сисоєва та ін.]. К.: Вінниця, С. 51–58.
18. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія / С. О. Сисоєва. – К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. – 404 с.
19. Черчача Л. М. (2009). Самостійна робота як середовище креативної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*, Запоріжжя, 3 (56) С. 404–408.
20. Шалова С. Ю. (2008). Науково-педагогічна творчість студентів в умовах багаторівневої системи освіти // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ: БДПУ, 1. – С. 214–219.

References:

1. Ball, G. O. (2003). Vnutrishnja svoboda osobi i osobistisna nadijnist' u konteksti gumanizacii osviti [Internal personal freedom and personal reliability in the context of humanization of education]. *Praktichna psihologija ta social'na robota - Practical psychology and social work*, 9, 1–7 [in Ukrainian].
2. Busel, V.T. (Red.). (2001). *Velikij tlumachnij slovník suchasnoï ukráíns'koï movi [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kíiv-Irpin': VTF «Perun» [in Ukrainian].
3. Gavrish, N., Zhelanova, V. (2003). Zrozumiti inshogo, shhob nablizitis' do sebe [To understand another in order to get closer to yourself]. *Vihovatel'-metodist doshkil'nogo zakladu - Methodist preschool teacher*, 6, 7-13 [in Ukrainian].
4. Goncharenko, S. U. (2001). *Pedagogichni doslidzhennja: Metodologichni poradi molodim naukovcjam [Pedagogical research: Methodological advice to young scientists]*. Kíiv-Vinnicja: TOV firma «Planer» [in Ukrainian].
5. Goncharenko, S.U. (2012). *Pedagogichni zakoni, zakonomirnosti, principy. Suchasne tlumachennja [Pedagogical laws, regularities, principles. Modern interpretation]*. Rivne: Volins'ki oberegi [in Ukrainian].
6. Goncharenko, S. (1997). *Ukráíns'kij pedagogichnij slovník [Ukrainian pedagogical dictionary]*. K.: Libid' [in Ukrainian].
7. Zjazjun, I. A., G., Sagach, . M. (1997). *Krasa pedagogichnoï dii [The beauty of pedagogical activity]*. K.: URIMB [in Ukrainian].
8. Zjazjun, I. A. (2005). Filosofija pedagogichnoï jakosti v sistemі neperervnoï osviti [Philosophy of pedagogical quality in the system of continuous education]. *Visnik Zhitomirs'kogo derzhavnogo universitetu imeni Ivana Franka - Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, 25. S.13–18 [in Ukrainian].

9. Kremen', V. G. (Red.). (2008). *Enciklopedija osviti [Encyclopedia of education]*. Kiiv, Ukraïna: Jurinkom Inter [in Ukrainian].
10. Kremen', V. G. (2008). Osvita v konteksti suchasnih sociokul'turnih zmin [Education in the context of modern socio-cultural changes]. *Filosofija osviti - Philosophy of education*, 12 (7), 15–21 [in Ukrainian].
11. Kremen' V. G. (2005). *Osvita i nauka v Ukraïni – innovacijni aspekti. Strategija. Realizacija. Rezul'tati [Education and science in Ukraine - innovative aspects. Strategy. Realization. The results]*. K.: Gramota, [in Ukrainian].
12. Krizhko, V. V. (2005). *Antologija aksiologichnoi paradigmi osviti [An anthology of the axiological paradigm of education]*. K.: Osvita Ukraïni [in Ukrainian].
13. Lov'janova I. V. (2002). Ideï gumanizmu v nauci i osviti: istorija ta suchasni tehnologii [Ideas of humanism in science and education: history and modern technologies]. *Postmetodika - Postmethodology*, 7–8. S. 25–29 [in Ukrainian].
14. Novikov, B. V. (2005). *Tvorchist' jak sposib zdijsnennja gumanizmu [Creativity as a way of realizing humanism]*. K.: Vid-vo «PARAPAN» [in Ukrainian].
15. Pavlenko, N. S. (2008). Gumanizacija viovnoho procesu vishhogo tehničnogo universitetu jak umova sub'ektnogo stanovlennja studentiv [Humanization of the educational process of the higher technical university as a condition for the subject formation of students]. *Naukovi praci Donec'kogo nacional'nogo tehničnogo universitetu. Serija «Pedagogika, psihologija i sociologija» - Scientific works of the Donetsk National Technical University. Series "Pedagogy, psychology and sociology"*, 337–339 [in Ukrainian].
16. Pirozhenko, T.O. (2010). *Osobistist' doskil'nika: perspektivi rozvitku [The personality of a preschooler: perspectives of development]*. Ternopil': Mandrivec' [in Ukrainian].
17. Sisoeva, S. O. (2008). Pedagogichna tvorchist' u naukovomu prostori pedagogiki [Pedagogical creativity in the scientific space of pedagogy.]. *Filosofija pedagogichnoi majsternosti - Philosophy of pedagogical mastery: collection. of scientific works*, 51–58 [in Ukrainian].
18. Sisoeva, S.O. (2014). *Tvorchij rozvitok fahivciv v umovah magistraturi [Creative development of specialists in the conditions of the master's degree]*. K.: TOV «Vidavniche pidpriemstvo «EDEL"VEJS» [in Ukrainian].
19. Charchacha, L. M. (2009). Samostijna robota jak seredovishhe kreativnoi dijalnosti [Independent work as an environment of creative activity]. *Pedagogika formuvannja tvorchoï osobistosti u vishhij i zagal'noosvitnij shkoli - Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 3 (56), 404–408 [in Ukrainian].
20. Shalova, S. Ju. (2008). Naukovo-pedagogichna tvorchist' studentiv v umovah bagatorivnevoi sistemi osviti [Scientific and pedagogical creativity of students in the conditions of a multi-level education system]. *Zbirnik naukovih prac' Berdjans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu (Pedagogichni nauki) - Collection of scientific works of the Berdyan State Pedagogical University (Pedagogical Sciences)*, 1, 214–219 [in Ukrainian].